

แนนซี เฟรเซอร์ กับ พื้นที่สาธารณะ
Nancy Fraser and Public Sphere

รุ่งนภา ยรรยงเกษมสุข*
Rungnapa Yanyongkasemsuk

* อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

บทคัดย่อ

ในรัฐสมัยใหม่พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่ที่ถูกบนฐานคิดที่ว่าเพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางการเมือง ในการถกเถียงในประเด็นต่างๆ ที่เป็นประเด็นสาธารณะ ไม่ใช่ประเด็นส่วนตัวและ พื้นที่สาธารณะจะต้องเป็นพื้นที่ทุกคนที่เข้ามาจะมีความเท่าเทียมกันทั้งในการรับรู้ข้อมูลต่างๆ และการพูดคุยถกเถียงต่อกันและกัน อีกทั้งภาครัฐและภาคเศรษฐกิจจะต้องไม่เข้ามาแทรกแซงหรือครอบงำ เพื่อให้ทุกคนที่เข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างเสรี แต่แนนซี เฟรเซอร์ กล่าวว่า ในทางปฏิบัติ ความไม่เท่าเทียมกันกลับยังคงดำรงอยู่ในพื้นที่สาธารณะ ผู้คนถูกแบ่งแยกด้วยความแตกต่างพื้นฐานด้านเชื้อชาติ เพศ สัญชาติ ศาสนา การศึกษา ฯลฯ ฉะนั้นเฟรเซอร์จึงเสนอให้พิจารณาพื้นที่สาธารณะในมิติของสังคมหลังสมัยใหม่ ที่จะต้องสร้างความเท่าเทียมกันให้กับทุกคนทุกกลุ่ม ในพื้นที่สาธารณะทุกคนทุกกลุ่มจะต้องมีโอกาสในการพูด ถกเถียงและแสดงความคิดเห็น ทั้งนี้ต้องไม่กีดกันประเด็นส่วนตัวออกจากพื้นที่สาธารณะด้วย

คำสำคัญ : แนนซี เฟรเซอร์, พื้นที่สาธารณะ, การเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่

Abstract

In modern state, public sphere was a place where to support democratic regime and political participation of citizen on discussion of public issues, not private issues, in everyone are equal to know the information and to discuss with each other. Besides, public sphere would not be dominated or interfered by state and economic sectors which people could participate liberally. However, Nancy Fraser stated that inequality still exists in public sphere in practice. People were discriminates on ground of race, sex, nationality, religious, education etc. Thus, Fraser proposes to examine public sphere in the postmodern turn where a place to generate equality to everyone and every group. In public sphere, they have right to talk, discuss, and give their opinions, Moreover, private issues will not be excluded from public sphere as well.

Keywords : Nancy Fraser, Public Sphere, New Social Movement

บทนำ

ในสังคมปัจจุบันที่สถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งเทคโนโลยี ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากและรวดเร็ว ส่งผลต่อความคิดและการรับรู้ของผู้คน และทำให้ผู้คนสนใจในประเด็นที่หลากหลายมากขึ้น ขณะเดียวกัน อิทธิพลจากโลกาภิวัตน์ ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และความก้าวหน้าอย่างมาของเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้หลายๆ ประเทศประสบสถานการณ์และปัญหาที่มีความคล้ายคลึงกัน เช่น การเรียกร้องสิทธิสตรี การเรียกร้องสิทธิและเสรีภาพของกลุ่ม LGBT ปัญหาจากการพัฒนาที่ถูกครอบงำด้วยความทันสมัยและการเป็นอุตสาหกรรม ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม ปัญหาของกลุ่มคนชายขอบ เหล่านี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานานและถูกละเลย เมื่อสถานการณ์ต่างๆ เปลี่ยนแปลงไป การรับรู้ของสาธารณะต่อประเด็นเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้ความรู้สึกมีส่วนร่วม ความรู้สึกเป็นพลเมือง ความรู้สึกรับผิดชอบต่อประเด็นที่ตนสนใจหรือเกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบด้วยมีมากขึ้น และต้องการสร้างบทบาทในการมีส่วนร่วมในการช่วยคิด และเสนอความเห็น ข้อเสนอแนะ หรือแนวทางการแก้ไขปัญหาต่อผู้มีอำนาจ ผ่านพื้นที่สาธารณะ

ในการเคลื่อนไหวทางสังคม เจอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas) ได้นำเสนอความคิดว่าด้วยพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ โดยประเด็นที่จะนำไปสู่การพูดคุยและเคลื่อนไหว จะต้องเป็นประเด็นสาธารณะ (Public Issue) จึงจะสามารถนำไปสู่การพูดคุยในพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) ได้ โดยเงื่อนไขสำคัญคือ ประชาชนจะต้องมีการกระทำเชิงการสื่อสาร และความเป็นเหตุเป็นผล ในการพูดคุยกันในพื้นที่นี้ ด้วยข้อเสนอนี้ ประชาชนธรรมดาต้องหันมาตระหนักในบทบาทและภาระหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมืองคนหนึ่ง ที่จะเป็นต้องมีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบ ควบคู่ไปกับการมีสิทธิและเสรีภาพ

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอนี้ดูจะเป็นการยากในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะในสังคมไทยที่ความไม่เท่าเทียมกันดำรงอยู่ในรากของชีวิตประจำวันผ่านระบบอุปถัมภ์ ที่ทำให้การพูดและการแสดงออกอย่างมีเหตุมีผลเกิดขึ้นน้อยเนื่องจากความเกรงใจ การเดินตามหลังผู้ใหญ่ รวมถึงการคิดว่าหนึ่งเสียงหรือสิบเสียงก็ไม่ดังเท่าเสียงของคน

ที่มีตำแหน่งมีอำนาจ ดังนั้น ในบทความนี้จึงนำเสนอแนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะของแนนซี เฟรเซอร์ (Nancy Fraser) โดยการพยายามชี้ให้เห็นข้อบกพร่องในทางปฏิบัติของแนวคิดของฮาเบอร์มาส และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปที่ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนความคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะและการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่

เจอร์เกน ฮาเบอร์มาสกับพื้นที่สาธารณะ

ในการเคลื่อนไหวบนพื้นที่สาธารณะ นักวิชาการที่มีบทบาทต่อการอธิบายการเคลื่อนไหวทางสังคมบนพื้นที่สาธารณะ คือ นักวิชาการชาวเยอรมัน ชื่อ เจอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas) ที่นำเสนอถึงการเคลื่อนไหวบนพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) ว่า ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะจะต้องไม่ถูกจำกัดการมีส่วนร่วมหรือการเข้ามาในพื้นที่สาธารณะ พื้นที่สาธารณะจะต้องเป็นพื้นที่เปิด ที่ทุกคนที่เกี่ยวข้อง หรือสนใจ สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างเท่าเทียมกัน นั่นคือการมีส่วนร่วมจะต้องไม่ถูกจำกัดด้วยเรื่องของเพศ อายุ สถานภาพ ชาติพันธุ์ อาชีพ การศึกษา รายได้ ภูมิฐานะ พื้นที่ที่อยู่อาศัย ความเกี่ยวข้องกับประเด็น ฯลฯ ทั้งนี้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมจะต้องได้รับข้อมูลข่าวสารต่างๆ โดยเฉพาะในประเด็นที่จะมีการพูดคุยอย่างเท่าเทียมกัน โดยภาครัฐจะต้องนำเสนอข้อมูลแก่ประชาชนอย่างครบถ้วนรอบด้าน ทั้งนี้เพื่อให้การพูดคุยหรือที่ฮาเบอร์มาสใช้คำว่า การกระทำเชิงการสื่อสาร (Communicative Action) อยู่บนหลักการของความเป็นเหตุเป็นผล (Rationality) โดยทุกคนที่เข้ามาร่วมพูดคุยนั้น จะสามารถแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเท่าเทียมกันทุกคน และการแลกเปลี่ยนนั้นจะอยู่บนพื้นฐานของการที่ทุกคนได้รับทราบข้อมูลข่าวสารต่างๆ อย่างเท่าเทียมกัน ด้วยแนวคิดและวิธีการเช่นนี้ ทำให้การสร้างเครือข่ายของการเคลื่อนไหวทางสังคมเกิดขึ้นได้ ขณะเดียวกันก็กลายเป็นพลังที่มีความเข้มแข็งในการต่อสู้และต่อรองกับภาครัฐได้อย่างเข้มแข็ง (Pusey, M, 2003)

ในพื้นที่สาธารณะ ประเด็นที่จะพูดคุยกันจะต้องเป็นประเด็นสาธารณะ นั่นคือ จะต้องเป็นเรื่องของส่วนรวม เป็นเรื่องของผลประโยชน์ส่วนรวม (Public Interest) ที่ไม่ใช่ผลประโยชน์ส่วนตัว ฉะนั้นในพื้นที่นี้จะต้องกันพื้นที่ส่วนตัว หรือ

เรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ส่วนตัวออกจากเรื่องของส่วนรวม หากจะว่ากันง่ายๆ เรื่องที่พูดคุยกันจะต้องเป็นเรื่องที่ทุกคนเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นเรื่องสาธารณะ เป็นผลประโยชน์ของสาธารณะ ไม่ใช่เรื่องส่วนตัวและผลประโยชน์ส่วนตัว และเพื่อให้พื้นที่สาธารณะนี้สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับประชาชนและภาคประชาชนได้อย่างแท้จริง ภาครัฐและภาคธุรกิจจะต้องไม่เข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งเป็นพื้นที่ของพลเมืองทุกคน เพราะพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ของการต่อสู้และต่อรองกับภาครัฐและภาคเอกชน ที่มีใช้การแย่งชิงอำนาจ หากแต่เป็นการสร้างประชาธิปไตยแบบถกแถลง (Deliberative Democracy) ให้เกิดขึ้น โดยภาครัฐหรือรัฐบาลจะต้องใช้อำนาจให้น้อยลง (Less Government) ภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจจะต้องไม่เข้ามาแทรกแซง เพราะทุกวันนี้บทบาทของภาคธุรกิจได้แทรกซึมเข้ามาในชีวิตประจำวันของประชาชนทุกคนผ่านระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม การบริโภค และกระแสบริโภคนิยม โดยที่ประชาชนถอนตัวไม่ขึ้น ไม่เว้นแม้แต่การทำนาที่เคยเป็นเรื่องของวิถีชีวิตและวัฒนธรรม แต่ปัจจุบันกลายเป็นเรื่องของธุรกิจ ที่ชาวไร่ชาวนาจะต้องเป็นหนี้จากการเช่าที่นา เช่ารถไถ หว่าน และเกี่ยวข้าว ค่าจ้างแรงงาน ค่าปุ๋ยเคมี ค่าพันธุ์พืช

การกระทำเชิงการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะ จะต้องอยู่บนพื้นฐานของการที่ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน รวมทั้งข้อมูลข่าวสาร รัฐบาลในระบอบประชาธิปไตยจะต้องสร้างการมีส่วนร่วมและความเท่าเทียมกันให้เกิดขึ้น อย่างน้อยที่สุดด้วยการไม่ปกปิดข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อประชาชน เพื่อว่าประชาชนจะได้มีข้อมูลที่รอบด้านในการคิด พุดคุย ถกเถียง และตัดสินใจในพื้นที่สาธารณะ เพราะที่ผ่านมา ปัญหาความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนโดยเฉพาะโครงการขนาดใหญ่ เช่น การสร้างเขื่อน สร้างท่าเรือน้ำลึก การสร้างโรงไฟฟ้า ฯลฯ ที่เกิดขึ้นก็เนื่องจากข้อมูลข่าวสารที่ไม่ครบถ้วน ภาครัฐและหน่วยราชการให้ข้อมูลไม่ครบถ้วน กล่าวเฉพาะด้านดีของการก่อสร้าง ในขณะที่ภาคประชาชนและกลุ่มองค์กรภาคประชาชน ก็จะทำให้ข้อมูลอีกด้านหนึ่ง ที่แสดงถึงผลกระทบด้านลบของโครงการ ดังนั้น ข้อเสนอของฮาเบอร์มานส์นี้จึงได้ช่วยสร้างการทำความเข้าใจถึงบทบาทของประชาชนในฐานะพลเมืองได้ ว่าประชาชนจะต้องไม่วางเฉยต่อเรื่องสาธารณะ เพราะเรื่องสาธารณะจะเกี่ยวข้องในทางใดทางหนึ่งกับประชาชนทุกคนอยู่แล้ว การมีส่วนร่วมในการรับรู้ ติดตาม สนใจ แสดงความคิดเห็น ถกเถียง พุดคุย เหล่านี้เป็นการสร้างการกระทำเชิง

การสื่อสารที่จะช่วยในการคานอำนาจภาครัฐที่มีอำนาจในการดำเนินการต่างๆ และภาคเอกชนที่มีทรัพยากรเงินในการลงทุนก่อสร้างต่างๆ ที่อาจอ้างประโยชน์ของการลงทุนในแง่ของตัวเลขการจ้างงาน การนำเข้า การส่งออก เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับตนเองได้ ฉะนั้น การสนใจติดตามเรื่องสาธารณะ จึงเป็นหนทางหนึ่งในการคานอำนาจและสร้างจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้น

แนนซี เฟรเซอร์ กับพื้นที่สาธารณะ

แนนซี เฟรเซอร์ (Nancy Fraser) นักทฤษฎีวิพากษ์ และนักสตรีนิยมชาวอเมริกัน กล่าวถึงสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงไป การเคลื่อนไหวของผู้คนในสังคมในพื้นที่สาธารณะที่ได้ขยายออกไปยังพื้นที่ที่สื่อมากขึ้น อีกทั้งประเด็นในการพูดคุยถกเถียงกันในพื้นที่สาธารณะ ได้ขยายออกไปเป็นประเด็นสังคมและวัฒนธรรมมากขึ้นว่า สังคมปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนรูปจากการเมืองสมัยใหม่ไปเป็นการเมืองหลังสมัยใหม่ที่มีพลังอำนาจ ทั้งนี้การเปลี่ยนรูปของสังคมมีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่สาธารณะ โดยเฟรเซอร์ กล่าวว่า พื้นที่ทางสังคมเป็นแง่มุมของชีวิตในทางสังคมมากกว่าจะเป็นเรื่องเศรษฐกิจและกิจการของรัฐ เนื่องจากพื้นที่ทางสังคมเป็นพื้นที่ที่พลเมืองได้เข้ามาพูดคุยถกเถียงและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นปัญหาร่วมกัน ขณะเดียวกัน ก็เป็นพื้นที่ที่ความหมายทางสังคมเกิดขึ้น เคลื่อนไหว ถูกทำลาย และถูกสร้างซ้ำ ทั้งนี้ เฟรเซอร์เชื่อว่า พื้นที่ทางสังคมต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนผ่านในธรรมชาติของการเมือง การอธิบายพื้นที่สาธารณะจึงไม่สามารถอธิบายได้อย่างง่าย ดังเช่นที่เคยเข้าใจพื้นที่สาธารณะแบบสังคมสมัยใหม่

ในสังคมเสรีสมัยใหม่ พื้นที่สาธารณะที่ปัจเจกชนเข้าไปพูดคุยถกเถียงแลกเปลี่ยนในเรื่องสาธารณะ พบว่า 1) จะต้องมีความเกี่ยวข้องกับรัฐ 2) เป็นประเด็นที่สามารถเข้าถึงทุกคนได้ 3) เป็นประเด็นที่ทุกคนตระหนักถึงในฐานะที่เป็นเรื่องสาธารณะ 4) มีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ร่วม ทั้งสี่ประการนี้มีความเกี่ยวข้องกับความเป็นสาธารณะ ขณะเดียวกันก็มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเป็นส่วนตัวด้วย

เช่นกัน นั่นคือ 5) มีความเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินของปัจเจกบุคคลในระบบเศรษฐกิจ และ 6) มีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับชีวิตส่วนตัว (Fraser, N., 1995 : 292).

ในการพูดคุย ถกเถียง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือแม้กระทั่งสร้างข้อตกลงร่วมกันในพื้นที่สาธารณะนั้น เฟรเซอร์ได้กล่าวถึงลักษณะของพื้นที่สาธารณะในสังคมสมัยใหม่ที่คนทั่วไปคุ้นเคยว่า (Fraser, N. et al., 2014 : 10 - 16)

1. แม้ประชาชนจะมีความแตกต่างกันในด้านสถานภาพ อายุ การศึกษา หรือด้านอื่นๆ ประชาชนทุกคนก็สามารถถกเถียงกันได้ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยบนพื้นที่สาธารณะ นั่นหมายความว่า คนที่มีฐานะยากจนแม้จะมีสถานะทางด้านสังคมหรือสถานภาพการทำงานที่ต่ำกว่าคนที่มั่งคั่งหรือชนชั้นกลาง แต่เขาก็จะมีโอกาสในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการถกเถียงในพื้นที่สาธารณะ ไม่ต่างจากคนที่มีฐานะมั่งคั่ง ประสบความสำเร็จในอาชีพการงาน และมีสถานภาพในอาชีพที่สูงกว่า

2. ในสังคมประชาธิปไตยที่ดี จะต้องเชื่อมโยงทุกคนในสังคมเข้าด้วยกันสู่พื้นที่หรืออาณาบริเวณที่ทุกคนจะสามารถมาพูดคุยกันได้ โดยสิ่งที่ทุกคนจะพูดคุยกันนั้น คือสิ่งที่ทุกคนตระหนักถึง สิ่งที่ทุกคนพิจารณาแล้วว่าเป็นสิ่งที่ดีสำหรับชุมชน รวมถึงความเชื่อร่วมกันที่มีต่อสาธารณะ นั่นคือ การพูดคุยกันในพื้นที่สาธารณะเดียวกันที่คนทุกกลุ่มมาร่วมกันพูดคุย จะทำให้พื้นที่สาธารณะเป็นพื้นที่แกนกลางของสาระที่มีความหลากหลาย

3. ภายใต้โมทัศน์พื้นที่สาธารณะ มีความเชื่อพื้นฐานว่า ผู้คนควรจะถูกถกเถียงกันในสิ่งที่เป็นความสนใจของสาธารณะ และสิ่งที่เป็นสิ่งที่ดีสำหรับทุกคนมากกว่าจะเป็นเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัวหรือสิ่งที่ดีเฉพาะบุคคล

ลักษณะข้างต้นของพื้นที่สาธารณะในสังคมประชาธิปไตยที่คนทั่วไปคุ้นเคย เป็นเสมือนสมมติฐานที่ทุกคนเชื่อเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะ แต่เฟรเซอร์ได้ตั้งคำถามต่อลักษณะข้างต้นทั้งสามประการว่า (Fraser, N., 1995 : 288 – 293)

1. การพิจารณาพื้นที่ทางสังคมว่าเป็นพื้นที่ที่คนที่แตกต่างกัน จะเข้ามาร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกันนั้น ในทางทฤษฎีพบว่า เป็นข้อเสนอที่ทำให้ดูเสมือนว่าทุกคนมีความเท่าเทียมกัน โดยความแตกต่างหรือความไม่เท่าเทียมกันถูกรับรู้แต่ก็ถูกกันไว้ (Bracketed) โดยที่ไม่มีอะไรรับประกันได้ว่า ความไม่เท่าเทียมกันที่ดำรงอยู่ในที่สาธารณะที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายนั้น จะรับประกันการมีส่วนร่วมในการพูดคุยถกเถียงได้อย่างเท่าเทียมกัน

ในทางปฏิบัติเฟรเซอร์กลับมองว่า มโนทัศน์เรื่องความเท่าเทียมกันนั้น มีความซับซ้อนไม่สามารถอธิบายได้อย่างง่าย ๆ นอกจากนี้ความไม่เท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกในสังคม ทำให้กลุ่มที่เสียเปรียบในสังคมถูกจำกัดโอกาสในการแสดงออก การพูด การมีสิทธิ์ทำให้คนอื่นได้ยินในสิ่งที่เขาพูด คิด และอธิบาย ซึ่งเฟรเซอร์เรียกสภาพนี้ว่า Protocols of Style and Decorum นั้นเพราะวิถีในการพูดและการแสดงออกได้ทำหน้าที่บ่งชี้และแยกปัจเจกบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมที่สูงกว่าออกจากคนที่มีความสถานภาพทางสังคมที่ต่ำกว่า การขาดวิถีในการพูดและแสดงออกในพื้นที่สาธารณะที่เหมาะสม ส่งผลต่อทั้งผู้หญิง ชนกลุ่มน้อย และชนชั้นล่าง ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นนี้เองจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้เกิดความคิดเห็น ความต้องการ รวมถึงเสียงของกลุ่มคนเหล่านี้ ยากที่จะดังไปถึงกลุ่มคนอื่น ๆ และได้รับการยอมรับจากคนกลุ่มอื่น

2. ในสถานการณ์หรือในพื้นที่ที่ความไม่เท่าเทียมกันดำรงอยู่ดังปรากฏในข้อแรก เฟรเซอร์จึงปฏิเสธถึงการถกเถียงสาธารณะกันในพื้นที่เดียว เฟรเซอร์เชื่อว่าเป็นการดีกว่ามากที่จะมีพื้นที่สาธารณะที่หลากหลาย ที่สมาชิกจากกลุ่มสังคมที่แตกต่างกัน หรือมีความสนใจในเรื่องเฉพาะแตกต่างกัน จะสามารถพูดคุยถกเถียงกันร่วมกับคนอื่น ๆ ได้ โดยการพูดคุยในกลุ่มที่หลากหลายเหล่านี้ ผู้คนจะสามารถพัฒนามุมมองทางเลือกท่ามกลางการเมืองกระแสหลักได้ และจะสามารถแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งมุมมองที่มีผลต่อวาระทางการเมืองได้

การกล่าวถึงคำว่าพื้นที่สาธารณะนั้น หากจะบอกว่าความเป็นสาธารณะหมายความว่าทุกคนตระหนักว่าเป็นเรื่องสาธารณะ ก็คงพบว่ามีมุมมองหรืออยู่มากกว่าอะไรคือผลในเชิงวัตถุนิยมที่ทำให้ทุกคนเห็นได้ว่าประเด็นหรือเรื่องนั้นๆ มี

ผลกระทบต่อทุกคนจริงๆ และหากมองจากมุมมองคนนอก ประเด็นนั้นจะยังคงเป็นเรื่องสาธารณะอยู่หรือไม่ หากไม่ เรื่องเหล่านั้นก็จะไม่ดึงดูดให้คนเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะ และหากเป็นเช่นนั้น เรื่องนั้นก็ยังไม่ใช่ประเด็นสาธารณะใช่หรือไม่ เพราะไม่มีสิ่งใดที่รับประกันว่าคนภายนอกจะเห็นด้วยกับการพูดคุย ข้อเสนอ หรือผลของการพูดคุยที่อาจเป็นมติและมีผลกระทบต่อคนอื่น ๆ

เฟรเซอร์กล่าวว่า สมาชิกของกลุ่มสังคมย่อยๆ เช่น กลุ่มผู้หญิง กลุ่มกรรมกร กลุ่มเพศที่สาม กลุ่มสีผิว ฯลฯ จะได้ประโยชน์ของการตั้งกลุ่มทางเลือกสาธารณะที่หลากหลาย ซึ่งเฟรเซอร์เรียกสภาพการณ์เช่นนี้ว่า Subaltern Counterpublic ทั้งนี้เพื่อเป็นสัญญาณว่ากลุ่มต่างๆ ที่หลากหลายนั้นเป็นกลุ่มคู่ขนานกับกลุ่มกระแสหลักหรือกลุ่มที่ครอบงำสังคมอยู่ พื้นที่นั้นจะเป็นพื้นที่แห่งการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มของตนเองขึ้นมา โดยทุกคนจะมีความเท่าเทียมกันและสามารถมีการพูดคุยกันได้ (Dialogue) กลุ่มที่หลากหลายนั้นได้สร้างวาทกรรมแลกเปลี่ยนวาทกรรม และทำการปะทะวาทกรรมกัน ด้วยแนวทางนี้ กลุ่มทางเลือกจะดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งความคิด และความคิดที่ตกผลึกจากการพูดคุยแลกเปลี่ยน และถกเถียงเหล่านั้น สามารถมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางในสังคมบางอย่างได้ (Lovell, T., 2007: 82)

ข้อเสนอของเฟรเซอร์ในข้อนี้มีความสำคัญและสามารถแก้ไขปัญหาในเชิงทฤษฎีที่มีองพื้นที่สาธารณะแบบอุดมคติได้ เนื่องจากพบว่า ในทางปฏิบัติการให้กลุ่มคนที่มีความหลากหลายมาร่วมกันแสดงความคิดเห็น โดยเชื่อว่าจะอยู่บนพื้นฐานแห่งความเสมอภาคและเท่าเทียมกันในการถกเถียงและแสดงความคิดเห็น เนื่องจากทุกคนเป็นสมาชิกของสังคมเหมือนกัน และตระหนักในผลประโยชน์สาธารณะเหมือนกัน นั้น จะเป็นปัญหาในทางปฏิบัติอย่างมาก ซึ่งในสังคมไทยเองก็พบว่า เสียงของชาวบ้านจะดังก่อนยกว่าผู้ที่มิตำแหน่งในสาธารณะ ความคิดเห็นของชาวบ้านจะถูกละเอียดเนื่องจากไม่ใช่ภาววิชาการไม่เข้าใจภาษาอังกฤษหรือภาษาเทคนิค ข้อเสนอแนะของชาวบ้านจะถูกปฏิเสธเนื่องจากไม่ได้รับการศึกษาระดับปริญญา ฉะนั้น การสร้างพื้นที่สาธารณะที่หลากหลายและสร้างกลุ่มทางเลือกขึ้นมา ผลที่ได้จากการรวมกลุ่มพูดคุยนั้น จะเป็นพลังที่สำคัญในการคานแนวคิดกระแสหลักหรือผู้ที่

มีอำนาจที่เป็นกลุ่มกระแสหลักในสังคมได้ หรืออาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดหรือวาทกรรมหลักที่ครอบงำสังคมได้

3. ภายในพื้นที่สาธารณะที่นักวิชาการหลายคนเสนอว่า เป็นพื้นที่ในการพูดคุยถกเถียงในเรื่องสาธารณะ ไม่ควรนำเอาเรื่องส่วนตัวหรือผลประโยชน์ส่วนตัวเข้าไปพูดคุยกันในพื้นที่นี้ เฟรเซอร์ได้ปฏิเสธความคิดนี้ โดยกล่าวว่า สิ่งที่เกิดขึ้นจากผลประโยชน์ส่วนตัวสามารถจะได้รับการยอมรับได้ ในฐานะประเด็นที่สาธารณะให้ความสนใจหรือเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีต่อส่วนรวม (Common Good) โดยประเด็นเหล่านี้จะอยู่ในพื้นที่สาธารณะได้ ก็ด้วยการพูดคุยถกเถียงกัน และทำการปรับเปลี่ยนรูปของประเด็นที่ถูกคนจำนวนหนึ่งมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัว ให้กลายมาเป็นเรื่องที่ทุกคนเห็นว่าเป็นเรื่องส่วนรวม กล่าวอีกนัยคือ การมีพื้นที่ที่หลากหลายเป็นการช่วยให้ประเด็นที่ถูกมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัวถูกเปลี่ยนรูปได้ ผ่านการพูดคุยถกเถียงกัน (Calhoun, C., 1996 : 46)

ตัวอย่างเช่น เมื่อกลุ่มสตรีนิยมยกเอาประเด็นการคุกคามทางเพศขึ้นมา แต่ประเด็นที่ถูกยกขึ้นมาและความคิดในการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาของกลุ่มสตรีนิยมพบว่ยังไม่มีความชัดเจนและไม่ใช้ประเด็นที่มีการถกเถียงอย่างรุนแรงนัก เพราะคนส่วนใหญ่มองว่าการคุกคามทางเพศเป็นเรื่องส่วนตัว เกิดขึ้นกับบางคน รวมถึงสาเหตุของการคุกคามทางเพศก็เพราะพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของบางคนเท่านั้น ไม่ใช่เรื่องที่เป็นผลประโยชน์สาธารณะ แต่เฟรเซอร์กลับมองว่าทั้งเรื่องส่วนตัวและเรื่องส่วนรวม อีกทั้งเราเองไม่สามารถที่คิดว่า บางสิ่งหรือบางเรื่องควรถูกจำกัดออกจากการอภิปรายสาธารณะ ยิ่งกว่านั้นประเด็นที่มีความสำคัญ เช่น การล่วงละเมิดทางเพศ หากถูกมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัว ก็กลายเป็นสิ่งที่ช่วยธำรงรักษาและเสริมสร้างพลังอำนาจของกลุ่มสิทธิในสังคม ซึ่งในที่นี้คือ เพศชาย

เฟรเซอร์เสนอว่า การแบ่งระหว่างพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะเป็นการแบ่งของสังคมสมัยใหม่ที่จอมปลอม เนื่องจากเป็นการแบ่งที่อยู่บนฐานของความคิดแบบคู่ตรงข้ามของสังคมสมัยใหม่ ฉะนั้น จึงไม่ควรที่จะปล่อยให้การแบ่งแยกเช่นนี้กำหนดความเป็นสาธารณะ การโต้เถียง และอภิปรายทางการเมือง โดยประชาชน

เป็นเพียงแค่ผู้ตัดสินใจในสิ่งที่ควรจะถูกนำมาโต้เถียงกันในพื้นที่สาธารณะ นอกจากนี้สังคมหลังสมัยใหม่ยังไม่ควรจะถูกจำกัดด้วยมโนทัศน์ใดๆ ก็ตามว่าอะไรคือสิ่งที่ควรอยู่ในความสนใจของสาธารณะหรือเป็นประโยชน์สาธารณะ

การเสนอลักษณะของพื้นที่สาธารณะสามประการของเฟรเซอร์ วางอยู่บนสมมติฐานว่าความเป็นสมัยใหม่ของพื้นที่สาธารณะ จะต้องถูกแทนที่ด้วยลักษณะของความเป็นหลังสมัยใหม่ แม้จะเป็นพื้นที่สาธารณะในสังคมประชาธิปไตยเสรีก็ตาม ดังนี้ (Fraser, N., 1995: 295)

1. เป็นการลดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม และเป็นการปกป้องผู้คนจากการมีอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ด้วยการมีกรอภิปรายโต้เถียงทางการเมือง
2. เป็นการยอมรับและสนับสนุนกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน ให้ได้มีโอกาสในการพูดคุยและโต้แย้งด้วยการแสดงบทบาทของกลุ่มของตนเอง
3. เป็นการปฏิเสธความคิดที่ว่า ความเป็นส่วนตัวควรถูกถอดออกจากการพูดคุยสาธารณะ หรือจะต้องถูกจำกัดออกจากการโต้แย้งสาธารณะ

ลักษณะของพื้นที่สาธารณะที่เฟรเซอร์เสนอ สนับสนุนประชาธิปไตยแบบพหุนิยม ที่ให้ความสำคัญกับการมีกลุ่มคนที่หลากหลาย อันจะสะท้อนถึงความมีชีวิตชีวาทางการเมือง และยังแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยว่าจะสามารถเกิดขึ้นได้อย่างกว้างขวางมากที่สุด ขณะเดียวกันเฟรเซอร์ก็มองประเด็นเรื่องเพศ ชาติพันธุ์ และเพศสภาพ ว่ามีความสำคัญในการเมืองหลังสมัยใหม่ แม้แต่ประเด็นเรื่องชนชั้นเองก็ยังคงมีความสำคัญอยู่มาก เพียงแต่ไม่ใช่ประเด็นที่มีบทบาทครอบงำสังคมหรือมีความเหนือกว่าประเด็นอื่นๆ ในสังคมอีกต่อไป ทั้งนี้เพราะความไม่เท่าเทียมกันที่ยังคงมีอยู่ในสังคม ก็เกิดขึ้นจากหลากหลายสาเหตุ ไม่ว่าจะเป็นชนชั้น เชื้อชาติ เพศ และเพศสภาวะ ที่เกี่ยวพันกันและมีอิทธิพลในการโต้แย้งกันในพื้นที่สาธารณะ อิทธิพลที่ประเด็นต่างๆ มีต่อกันและกัน รวมทั้ง

ความไม่เท่าเทียมกันรูปแบบต่างๆ คือ ลักษณะสำคัญของการเมืองหลังสมัยใหม่ ฉะนั้น สำหรับเฟรเซอร์ ความไม่เท่าเทียมกันที่เกิดขึ้นในสังคม เกิดขึ้นเนื่องจากอุปสรรคอย่างน้อยสองประการ ประการแรก คือ การรับรู้ที่ผิดพลาด อันเนื่องจากการที่มีสถานะที่ด้อยกว่า โดยสถานะที่ด้อยกว่าได้กลายเป็นแบบแผนของคุณค่าเชิงวัฒนธรรมที่ถูกทำให้อยู่ในรูปที่เป็นสถาบัน อันเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม ประการที่สอง คือ การขาดทรัพยากรที่จำเป็นในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการพูดคุย ถกเถียงและมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปัญหาของสังคมนั้นว่า มีปัญหาด้านการจัดสรรด้านทรัพยากร (Liebenberg, S., 2007 :178-179)

ฉะนั้น ยุทธศาสตร์ที่เฟรเซอร์เสนอเพื่อดำเนินการกับความไม่เท่าเทียมกัน คือ การยืนยันและการเปลี่ยนรูป (Affirmation Strategies and Transformative Strategies) โดย Affirmation Strategies เป็นยุทธศาสตร์เพื่อจัดการแก้ไขความไม่เท่าเทียมกัน โดย ไม่ต้องแก้ไขโครงสร้างของสังคมที่สร้างความไม่เท่าเทียมกันนั้น และ Transformative Strategies เป็นการทำให้ผลของความยุติธรรมนั้นได้รับการแก้ไข ด้วยการปรับโครงสร้างใหม่ เพื่อให้ความยุติธรรมเกิดขึ้น (Fraser, N. and Axel H., 2003 : 74)

ตัวอย่างที่เฟรเซอร์แสดงให้เห็นถึงประเด็นความไม่เท่าเทียมกัน คือ กรณีของ อนิต้า ฮิลล์ (Anita Hill) และ คลาเรนซ์ ทมัส (Clarence Thomas) (Haralombos, M., Martin H. and Robin H. , 2004 : 587-588) คือ ทมัส (ผู้พิพากษาผิวสีและมีมุมมองแบบอนุรักษนิยม) ได้รับการเสนอชื่อเป็นผู้พิพากษาศาลฎีกาของสหรัฐอเมริกาในปี 1991 โดยได้รับการสนับสนุนจากนักการเมืองฝ่ายขวา หลังการเสนอชื่อ อนิต้า ฮิลล์ (ปัจจุบันเป็นศาสตราจารย์ด้านกฎหมาย) สตรีผิวสีได้กล่าวหาว่าทมัสได้เคยล่วงละเมิดทางเพศเธอเมื่อครั้งที่เธอเคยทำงานกับเขาหลายปีก่อน ประเด็นนี้มีมติหนึ่ง อาจถูกมองว่าเป็นเพียงแค่เรื่องส่วนตัว แต่เนื่องจากการล่วงละเมิดทางเพศเกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ เชื้อชาติ และการแบ่งแยกชนชั้น ฉะนั้นกรณีของทมัสกับฮิลล์ จึงถูกยกขึ้นเป็นกรณีเฉพาะที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเมืองแบบหลังสมัยใหม่ เนื่องจากการโต้เถียงกับบนพื้นฐานเรื่องของถ้อยคำ ที่ใช้ในการกำหนดประเด็นการถกเถียง นั่นคือ เกิดข้อถกเถียงกันว่า การล่วง

ละเมิดทางเพศเป็นเรื่องส่วนตัว หรือเรื่องสาธารณะ หากเป็นเรื่องส่วนตัวก็ไม่ควรนำมาเป็นประเด็นในการแต่งตั้งบุคคลที่กำลังดำรงตำแหน่งสาธารณะนี้

เมื่ออนิต้ากล่าวหาผู้พิพากษาธอมัส ปรากฏว่าคณะกรรมการตุลาการวุฒิสภา (Senate Judiciary Committee) ตัดสินใจที่จะไม่เผยแพร่ข้อกล่าวหาของฮิลล์ แต่ด้วยแรงกดดันจากกลุ่มสตรีนิยมที่กล่าวหาคณะกรรมการว่าเลือกปฏิบัติทางเพศ และนำเอาประเด็นนี้ออกจากการโต้เถียงสาธารณะ ในที่สุดประเด็นเรื่องการคุกคามทางเพศเข้าสู่สภาและนำไปสู่การตั้งคำถามถึงการยอมรับได้และความชอบธรรมของประเด็นนี้จากสาธารณะในเบื้องต้นนี้ ดูเหมือนจะเป็นความสำเร็จของกลุ่มสตรีนิยมที่สามารถนำเอาประเด็นนี้สู่สาธารณะได้ แต่เนื่องจากประธานาธิบดีซึ่งเป็นผู้เสนอธอมัส ได้จัดการให้ข้อโต้แย้งนั้นตกไปด้วยการยืนยันว่าเป็นเพียงเรื่องส่วนตัว ชีวิตส่วนตัว ไม่ต่างจากการดูหนังลามก ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการโต้แย้งหรือการโต้เถียงสาธารณะ แต่ในที่สุด ธอมัส ประสบความสำเร็จได้รับเลือกเป็นผู้พิพากษาศาลสูงของสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ธอมัสใช้ประเด็นเรื่องเชื้อชาติในการป้องกันตนเอง ซึ่งเฟรเซอร์อธิบายถึงวิธีการที่เขากล่าวอ้างว่าเป็น High Tech Lynching คือ การทำให้ฮิลล์เป็นเหมือนคนผิวขาวที่เหยียดผิว หรือก็คือ ทำให้ฮิลล์ไม่ได้ถูกมองว่าเป็นคนผิวสี และตำแหน่งของหญิงผิวสีกลายเป็นชายขอบ ธอมัสประสบความสำเร็จในการกล่าวอ้างถึงการปกป้องความเป็นส่วนตัว แต่ฮิลล์ไม่สามารถได้รับการปกป้องตนเองเช่นนั้น เนื่องจากเพศหญิงมีความเสี่ยงสูงต่อการถูกคุกคามทางเพศจากเจ้านาย และผู้บังคับบัญชา

สรุป

การตั้งคำถามถึงแนวคิดพื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทของรัฐสมัยใหม่ ภายหลังจากสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลีย (Westphalia Treaty) ที่ให้ความสำคัญกับความเป็นประชาธิปไตย อำนาจอธิปไตย ดินแดน และการมีส่วนร่วมทางการเมือง แม้จะได้สร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้มากขึ้นกว่าเดิมครั้งเป็นรัฐศักดินาหรือรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ก็ได้สร้างความคิดเรื่องความเป็นส่วนตัวและเรื่องสาธารณะแยกขาดออกจากกัน ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมและประเด็นที่จะเข้าสู่การพูดคุยในพื้นที่

สาธารณะ ให้มีการแยกออกจากกัน ซึ่งแนนซี เพเรเซอร์ได้เสนอว่า เส้นแบ่งเรื่องส่วนตัวและเรื่องส่วนรวม ไม่เพียงผลึกหลายๆ ประเด็นนอกจากการพูดคุยและหมักหมมปัญหาไว้เท่านั้น หากแต่ยังสร้างความไม่เท่าเทียมกันให้เพิ่มมากขึ้นจากโครงสร้างสังคมที่เป็นที่มาของความไม่เท่าเทียมกันอีกด้วย

ฉะนั้น การพิจารณาพื้นที่สาธารณะและประเด็นสาธารณะที่คำนึงถึงความหลากหลายและการเมืองแบบพหุนิยม จะช่วยในการสร้างความเสมอภาคเท่าเทียมกันให้เกิดขึ้นจริงได้มากขึ้น เพราะโลกปัจจุบันได้ก้าวสู่โลกหลังสมัยใหม่ ที่ประเด็นในการถกเถียงไม่ควรถูกจำกัด และกลุ่มบุคคลที่เข้าร่วมก็ไม่ควรถูกกีดกันออกในทางปฏิบัติ ข้อเสนอของเพเรเซอร์จะทำให้ประเด็นปัญหาต่างๆ รวมทั้งประเด็นที่ถูกมองว่าเป็นเรื่องส่วนตัวจะได้รับการหยิบยกขึ้นมา กลุ่มต่างๆ ในสังคม รวมทั้งกลุ่มชายขอบที่ไม่มีสถานะในสังคม หรือถูกครอบงำจากกลุ่มหลักสามารถมีพื้นที่ในการถกเถียงสาธารณะ รวมทั้งมีความชอบธรรมในการเคลื่อนไหวทางสังคมมากขึ้น

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- Calhoun, Craig. Ed. 1996. **Habermas and the Public Sphere**. London: MIT Press.
- Fraser, Nancy. 1995. “Politics, Culture, and the Public Sphere: toward a Postmodern Conception”, **Social Postmodern: Beyond Identity Politics**. Cambridge: Cambridge University Press, p292.
- Fraser, Nancy and Axel Honneth. 2003. **Redistribution or Recognition?: A Political Philosophical Exchange**. London: Verso.
- Fraser, Nancy et al. 2014. **Transnationalizing the Public Sphere**. Cambridge: Polity Press.
- Goode, Luck. 2005. **Jürgen Habermas: Democracy and the Public Sphere**. London: Pluto Press.
- Haralombos, Michael, Martin Holborn and Robin Heald. 2004. **Sociology: Themes and Perspectives**. London: Collins.
- Liebenberg, Sandra. 2007. “Needs, Rights and Transformation: The Adjudication of Social Rights in South Africa, (Mis) recognition, Social Inequality and Social Justice: Nancy Fraser and Pierre Bourdieu. New York: Routledge, pp178-179.
- Lovell, Terry. 2007. **(Mis) recognition, Social Inequality and Social Justice: Nancy Fraser and Pierre Bourdieu**. New York: Routledge.
- Nicholson, Linda and Steven Seidman, ed. 1995. **Social Postmodern: Beyond Identity Politics**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pusey, Michael. 2003. **Key Sociologist: Jürgen Habermas**. New York: Routledge.

วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2558)